

Straffen seksueel misbruik minderjarigen

Strafeisen, strafoplegging en strafmotivering ter zake van betaalde en onbetaalde seksuele handelingen bij minderjarige slachtoffers in Nederland, Duitsland, Zwitserland, Ierland en Schotland

Vere van Koppen, Miriam Wijkman en Bas de Wilde

Samenvatting

In dit onderzoek staan de strafvordering en strafoplegging inzake *hands-on* seksueel misbruik met minderjarigen centraal. Seksueel misbruik van minderjarigen wordt in dit onderzoek gedefinieerd als gedrag zoals omschreven in artikel 244 (seksueel binnendringen van iemand onder de 12 jaar), 245 (seksueel binnendringen van iemand tussen de 12 en 16 jaar), 247 (ontuchtige handelingen met een bewusteloze, onmachtige of gestoorde of een kind onder de 16 jaar), 248b (gebruikmaken van seksuele diensten van een 16- of 17-jarige tegen betaling) en 249 lid 1 (seksueel misbruik in afhankelijkheidsrelaties) van het Wetboek van Strafrecht. Er zijn 713 vonnissen bestudeerd waarin tussen 2015 en 2019 een mannelijke, meerderjarige dader werd veroordeeld voor seksueel misbruik met een of meerdere minderjarigen.

Voor deze 713 zaken is onderzocht hoe de feitelijke strafeisen luiden. Voor een gestratificeerde steekproef van 180 zaken is tevens onderzocht in hoeverre de strafeis afwijkt van de richtlijn van het OM en welke motivering hieraan ten grondslag ligt. Ook is onderzocht in hoeverre de straffen die door de rechter worden opgelegd, afwijken van de strafeis van de officier van justitie en de strafvorderingsrichtlijnen die het OM hanteert. Tevens is onderzocht hoe de strafbedreigingen en opgelegde straffen inzake seksueel misbruik van minderjarigen in Nederland zich verhouden tot die in Duitsland, Zwitserland, Ierland en Schotland. Ten slotte is onderzocht wat de kenmerken van daders van jeugdprostitutie (art. 248b Sr) in Nederlandse strafzaken zijn en hoe de strafeisen en opgelegde straffen in dergelijke zaken luiden. Hiertoe zijn de strafdossiers van 60 veroordeelde daders van betaald seksueel misbruik met een 16- of 17-jarige bestudeerd.

Zaken van seksueel misbruik met minderjarigen

In de 713 onderzochte zaken was meestal sprake van oraal, vaginaal of anaal binnendringen van de dader bij het slachtoffer of werd het slachtoffer ertoe gedwongen bij de dader binnen te dringen (60 procent). In de overige zaken was sprake van binnendringen anders dan met een geslachtsdeel, bijvoorbeeld met een vinger (16 procent), het (laten) aanraken van de naakte geslachtsdelen (16 procent), overige ontuchtige aanrakingen, zoals het over de kleding betasten van de geslachtsdelen of de naakte borsten (6 procent) en digitale vormen van seksueel misbruik, waarbij het slachtoffer er bijvoorbeeld toe werd gedwongen om seksuele handelingen met zichzelf voor de webcam uit te voeren (1 procent). In driekwart van de zaken vond het misbruik meer dan één keer plaats. Daders waren gemiddeld 39 jaar oud ($sd = 13,7$) bij aanvang van het misbruik. Bij ruim een kwart van de daders werd psychische problematiek vastgesteld, zoals een persoonlijkheidsstoornis of parafilie. De 713 daders maakten samen 1.165 slachtoffers, waarvan ruim driekwart vrouw (78 procent). De gemiddelde leeftijd van

het slachtoffer bij aanvang van het misbruik was 11 jaar ($sd = 4,0$). Bij 28 procent van de slachtoffers was de dader een (stief)familie lid uit de eerste of tweede lijn. Eén op de vijf slachtoffers kwam met de dader in contact via het internet.

Daders die tijdens het misbruik bij het slachtoffer binnendrongen met een geslachtsdeel, waren jonger dan daders die andersoortige ontuchtige handelingen uitvoerden. Er bestaat geen samenhang tussen het soort seksueel misbruik dat werd gepleegd en persoonlijkheidsstoornissen of parafilie van de dader. Evenmin is er een verschil in toerekeningsvatbaarheid zoals vastgesteld door de rechtbank tussen daders die voor het plegen van verschillende typen ontuchtige handelingen werden veroordeeld. Voor slachtoffers geldt dat jongens gemiddeld jonger zijn dan meisjes wanneer het seksueel misbruik begint en dat slachtoffers van het aanraken van de naakte geslachtsdelen jonger zijn dan slachtoffers waarbij werd binnengedrongen, al dan niet met een geslachtsdeel. Tussen de aard van het misbruik en de aard van de relatie tussen de dader en het slachtoffer bestaat eveneens een verband: binnendringen met een geslachtsdeel gebeurt het meest bij seksueel misbruik binnen een affectieve relatie, gevolgd door internetcontacten en misbruik door familie uit de eerste lijn.

In 27 procent van de zaken werd een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf geëist, in 63 procent van de zaken een deels voorwaardelijke gevangenisstraf en in 9 procent van de zaken een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf. In de overige zaken werd een kale taakstraf (1 procent), geldboete (0,1 procent), schuldigverklaring zonder straf (0,1 procent) of vrijspraak (0,1 procent) geëist. In driekwart van de zaken komt de door de rechter bepaalde strafmodaliteit overeen met de modaliteit van de eis, waarbij binnendringen met een geslachtsdeel vaker wordt bestraft met een geheel onvoorwaardelijke gevangenisstraf en minder vaak met een geheel voorwaardelijke gevangenisstraf dan de andere ontuchtige gedragingen. Het onvoorwaardelijk deel van de opgelegde gevangenisstraf is hoger bij een langere pleegperiode en een groter aantal slachtoffers. In 8 procent van de zaken werd, in de meeste gevallen naast een onvoorwaardelijke gevangenisstraf, de tbs-maatregel opgelegd. In 57 procent van alle zaken werden door de rechtbank bijzondere voorwaarden aan de straf gekoppeld. De meest opgelegde voorwaarden zijn een meldplicht bij de reclassering, een ambulante behandelverplichting en een verbod om contact op te nemen met het slachtoffer.

De door het openbaar ministerie toegepaste strafvorderingsrichtlijn geeft per type ontuchtige gedraging een strafbandbreedte. Zo is de strafbandbreedte voor binnendringen met een geslachtsdeel 15 tot 48 maanden gevangenisstraf. In 46 procent van de zaken waarin werd binnengedrongen met een geslachtsdeel, lag de geëiste straf lager dan de ondergrens van de bandbreedte. In 44 procent van de zaken lag de geëiste straf binnen de bandbreedte en in 11 procent van de zaken lag de geëiste straf boven de bovengrens. Voor het aanraken van de naakte geslachtsdelen en binnendringen anders dan met een geslachtsdeel, worden ten opzichte van de richtlijn lagere straffen geëist: in 51 procent van de zaken lager dan de bandbreedte, 44 procent binnen de bandbreedte en 5 procent boven de bandbreedte. Omdat de achterliggende motivering van het OM voor het formuleren van de strafeis hoegenaamd afwezig is in de vonnissen, is het lastig te verklaren waarom vaak wordt afgeweken van de strafvorderingsrichtlijnen. Het is wel mogelijk strafmaatbeïnvloedende factoren uit de strafmotivering van de rechtbanken te destilleren, waarbij de aanname wordt gedaan dat de officier van justitie dezelfde factoren op het oog heeft als de rechtbank. Daarbij is de verwachting dat een zwaardere straf wordt geëist indien sprake is van meer strafverzwarende en minder strafmatigende factoren. Voor zaken van aanraken of binnendringen anders dan met een geslachtsdeel, wordt echter nauwelijks een verband gevonden tussen de

strafmatigende dan wel strafverzwarende omstandigheden en de lengte van de geëiste onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Voor zaken waarin is binnengedrongen met een geslachtsdeel geldt dat wel een verband wordt gevonden tussen de strafmaatbeïnvloedende factoren en de geëiste gevangenisstraf: in zaken waarin sprake is van relatief veel strafverzwarende omstandigheden en minder strafmatigende omstandigheden worden hogere gevangenisstraffen geëist.

Rechtsvergelijking

In de rechtsvergelijking zijn Duitsland, Zwitserland, Ierland en Schotland betrokken. Al deze landen kennen wetgeving waarin equivalenten van de in dit onderzoek betrokken delicten strafbaar zijn gesteld. In deze wetgeving zijn ook de strafbedreigingen opgenomen. De formulering van de delictsomschrijvingen verschilt sterk van land tot land. Om de strafbedreigingen zo goed mogelijk vergelijkbaar te maken, is per onderzocht land aangeduid in welke strafbepaling gedragingen zijn strafbaar gesteld die naar Nederlands recht zouden vallen onder artikel 244, 245, 247, 248b of 249 lid 1 Sr en welke strafbedreigingen daarbij horen. Uit de vergelijking komt naar voren dat de strafbedreigingen in Nederland iets hoger zijn dan in Zwitserland en iets lager dan in Duitsland, terwijl deze in Ierland en Schotland beduidend hoger zijn. Zo is de strafbedreiging voor seksueel binnendringen bij een 12-minner (zonder strafverzwarende omstandigheden) in Zwitserland maximaal 10 jaar vrijheidsstraf, in Nederland 12 jaar, in Duitsland 15 jaar en in Ierland en Schotland levenslang. Duitsland kent bij dit delict niet alleen een maximumstraf, maar ook een minimumstraf van 2 jaar vrijheidsstraf. Om de onderzoeksresultaten te kunnen duiden is een vergelijking gemaakt met de strafbedreigingen in de onderzochte landen ter zake van drie andere delicten: eenvoudige diefstal, diefstal met geweld en wederrechtelijke vrijheidsbeneming. Daaruit komt dezelfde rangorde in strafbedreigingen naar voren: Zwitserland, Nederland, Duitsland, Ierland en Schotland, waarbij Zwitserland de laagste en Schotland de hoogste strafbedreigingen kent. In Ierland en Schotland kan ter zake van diefstal met geweld en wederrechtelijke vrijheidsberoving levenslange vrijheidsstraf worden opgelegd. Op grond hiervan kan voorzichtig worden geconcludeerd dat de verschillen in strafbedreigingen vooral kunnen verklaard door verschillen in strafklimaat. Het lijkt dus niet zo te zijn dat in de andere onderzochte landen in verhouding tot andersoortige delicten hogere strafbedreigingen bestaat ten aanzien van zedenzaken met minderjarige slachtoffers.

Om te kunnen onderzoeken welke straffen feitelijk worden opgelegd in de onderzochte landen, zijn uitspraken van buitenlandse rechters verzameld. Ten opzichte van Nederland worden rechterlijke uitspraken in de onderzochte landen zeer beperkt (openbaar toegankelijk) gepubliceerd. Voor zover uitspraken zijn gepubliceerd, bevatten deze bovendien niet steeds alle voor dit onderzoek relevante gegevens. Zo ontbreken soms de leeftijd van het slachtoffer of relevante details van bewezen verklaarde gedragingen. Er is primair gezocht naar uitspraken van rechters in eerste aanleg. Die bleken echter alleen in Duitsland te zijn gepubliceerd. Ten aanzien van Zwitserland, Ierland en Schotland is daarom besloten om uitspraken in hoger beroep te verzamelen. Soms wordt in de uitspraak in hoger beroep de relevante inhoud van de bestreden uitspraak in eerste aanleg genoemd en kon via de appeluitspraak kennis worden genomen van de uitspraak in eerste aanleg. Het kwam ook voor dat de appelrechter als feitenrechter een nieuwe uitspraak deed. In dat geval is de uitspraak van de appelrechter als uitgangspunt genomen. Ten slotte is een aantal Schotse *sentencing statements* in het onderzoek betrokken. Dat zijn teksten die de rechter die de straf heeft bepaald, ter zitting heeft uitgesproken.

Uiteindelijk zijn 46 Duitse uitspraken, 50 Zwitserse uitspraken, 68 Ierse uitspraken, 37 Schotse uitspraken en 11 Schotse *sentencing statements* in het onderzoek betrokken. De wijze van straftoemeting verschilt sterk per land. In bijna alle uitspraken was sprake van meerdaadse samenloop. In dat geval wordt in Duitse en Zwitserse uitspraken vaak een passend geachte straf per bewezen verklaard feit bepaald, waarna aan de hand van cumulatieve uitgangspunten een totale op te leggen straf wordt bepaald. Ook in Ierland worden meestal afzonderlijke straffen per feit bepaald. Vervolgens wordt aangegeven of deze straffen gelijktijdig of opeenvolgend ten uitvoer worden gelegd. In Schotse uitspraken worden soms afzonderlijke straffen per feit genoemd, maar doorgaans blijkt uit de uitspraak alleen een totaalstraf voor alle bewezen verklaarde feiten samen. De manier van straftoemeting in de onderzochte landen maakt het mogelijk om naast elkaar in kaart te brengen welke straf per bewezen verklaard feit passend wordt geacht en wat de duur van de totale opgelegde straf is.

Alle geselecteerde uitspraken zijn gescoord op de bewezen verklaarde zedendelicten met minderjarige slachtoffers, de leeftijd van het slachtoffer, de per feit passend geachte straf en de totale opgelegde straf. De totale opgelegde straf is alleen gescoord wanneer het meest ernstige bewezen verklaarde feit een van de in het onderzoek betrokken feiten is. Om de straftoemeting vergelijkbaar te maken met de straftoemeting in Nederland, is per gedraging waarvoor een straf is vastgesteld, bepaald binnen welke Nederlandse delictomschrijving de gedraging zou vallen. Vervolgens is per land een tabel gemaakt waarin de straftoemeting per type gedraging in kaart is gebracht. Daarbij zijn naast elkaar de per bewezen verklaard feit passend geachte straf en de totaal opgelegde straf opgenomen. Bij de totaal opgelegde straf is ten slotte aangegeven welke deel daarvan voorwaardelijk is opgelegd en wat de netto ten uitvoer te leggen straf is. Omdat de regels over voorwaardelijke invrijheidstelling in de onderzochte landen niet wezenlijk uiteenlopen, zijn deze buiten beschouwing gelaten bij de bepaling van de netto ten uitvoer te leggen straf. De cijfers over andere landen zijn ten slotte vergeleken met de resultaten van het Nederlandse deel van het onderzoek.

Per land is een tabel gemaakt waarin de per bewezen verklaarde gedraging passend geachte straf en de totale opgelegde straf in kaart zijn gebracht. Vanwege de relatief kleine aantallen onderzochte uitspraken en de grote verschillen tussen landen in de wijze van straftoemeting en tenuitvoerlegging van straffen, moeten de gepresenteerde cijfers met grote behoedzaamheid worden gelezen. Uit de tabellen kan slechts een algemeen beeld van de straftoemeting worden afgeleid.

Uit de analyse van de geselecteerde uitspraken blijkt dat de in Nederland opgelegde (netto) gevangenisstraffen vrij vergelijkbaar zijn met die in Zwitserland. Anders dan in Nederland, worden in Zwitserland voor de minder ernstige gedragingen echter vaak geldboetes opgelegd, dikwijls onvoorwaardelijk. Dat geldt ook voor minder ernstige gevallen van seksueel binnendringen. De strafbedreigingen in Duitsland zijn vrij vergelijkbaar met die in Nederland. De netto vrijheidsstraffen vallen in Duitsland echter beduidend hoger uit. Ten aanzien van vaginaal binnendringen met een geslachtsdeel bij een 12-minner (art. 244 Sr) wordt gemiddeld een (netto) totaalstraf opgelegd die 2 keer zo hoog is als in Nederland. Bij dezelfde gedraging bij 16-minners (art. 245 Sr) worden in Duitsland zelfs gemiddelde netto straffen opgelegd die 6 keer zo hoog zijn als in Nederland. De betekenis van deze cijfers moet, gezien de hiervoor genoemde beperkingen van het onderzoek, worden gerelativeerd. Dat neemt niet weg dat het beeld ontstaat dat in Duitsland voor dezelfde soorten gedragingen hoger wordt gestraft dan in Nederland. Hoewel in Schotland voor veel van de in dit onderzoek betrokken delicten levenslange gevangenisstraf kan worden opgelegd, is de netto ten uitvoer te leggen straf in Schotland ongeveer even hoog als in Duitsland. In Ierland worden verreweg de

hoogste straffen opgelegd. Deze zijn – wederom op basis van een beperkt aantal uitspraken – bij seksueel binnendringen bij een 12-minner of 16-minner vier respectievelijk acht keer zo hoog als in Nederland. Evenals ten aanzien van de strafbedreigingen geldt ten aanzien van de straftoemeting dat het mogelijk is dat in landen waarin hogere straffen worden opgelegd, het algemene strafklimaat strenger is, in de zin dat ook voor andere gedragingen die vergelijkbaar zijn qua ernst, hogere straffen worden opgelegd dan in Nederland. In dit onderzoek is dit niet onderzocht.

Seksueel misbruik tegen betaling

Vanwege de specifieke kenmerken van seksueel misbruik tegen betaling, zijn alle zaken waarin een meerderjarige man werd veroordeeld voor betaald seksueel misbruik met een 16- of 17-jarige (art. 248b Sr) apart bestudeerd. Hiertoe zijn 75 vonnissen bestudeerd van veroordelingen tussen 2015 en 2019 en zijn van 60 van deze zaken tevens de strafdossiers bestudeerd. In totaal waren 29 slachtoffers betrokken bij de 60 zaken waarvan het strafdossier is ingezien; in 15 zaken was sprake van een dader met een uniek slachtoffer. Sommige slachtoffers hadden betaalde seks met verschillende mannen, waardoor meerdere zaken betrekking hebben op hetzelfde slachtoffer. Zo werden 24 mannen veroordeeld voor betaalde seks met hetzelfde meisje. In de meeste zaken werd de dader veroordeeld voor het binnendringen met een geslachtsdeel (80 procent). In de overige zaken was sprake van het (laten) aanraken van naakte geslachtsdelen (meestal aftrekken; 18 procent) en één dader werd veroordeeld voor het laten poepen door het slachtoffer in zijn mond, terwijl hij aan haar anus zoog (2 procent). In de meeste gevallen had de dader eenmalig seks met het slachtoffer (68 procent). Soms was dat twee keer (17 procent), 3 keer (3 procent) of vaker. De meeste klanten kwamen met het slachtoffer in contact via een sekswebsite (87 procent) waarop het slachtoffer zelf of een pooier een advertentie had geplaatst. In een klein aantal zaken plaatste de dader een advertentie om te zoeken naar iemand om seks mee te hebben. In de overige zaken kwamen dader en slachtoffer buiten het internet om met elkaar in contact of werd uit het dossier niet duidelijk hoe het contact ontstond. Klanten betaalden per ontmoeting tussen de 50 en 175 euro (gemiddelde: 93 euro), waarbij over het algemeen meer werd betaald voor langere afspraken, verdergaande seksuele handelingen en handelingen zonder condoom.

De daders hadden hun leven over het algemeen goed op de rit. Ruim de helft was getrouwd of had een relatie, bijna allen hadden een baan of volgden een opleiding (94 procent) en bij vrijwel geen enkele dader was sprake van middelengebruik. Voor een groot deel van de daders schatte de reclassering het risico op het plegen van een nieuw delict dan ook in als laag (87 procent). Het recidiverisico voor de overige daders werd ingeschat als gemiddeld (8 procent) of hoog (5 procent). Bijna de helft van de daders had al eens eerder een prostituee bezocht. De redenen voor het bezoeken van een prostituee waren onder andere ontspanning, seksuele problemen in de relatie en seksuele behoeftes bij het gebrek aan een relatie. Met uitzondering van één dader, vertelden alle daders tijdens hun verhoren dat ze niet op zoek waren geweest naar een minderjarige prostituee.

Er is een grote discrepantie tussen de door de officier van justitie geëiste en door de rechter bepaalde strafmodaliteit. Waar de officier van justitie in het grootste deel van de zaken een onvoorwaardelijk deel van de gevangenisstraf van tussen de 3 en 6 maanden eist (77 procent), legt de rechter in driekwart van de zaken (75 procent) slechts 1 dag onvoorwaardelijke gevangenisstraf op, meestal gecombineerd met een voorwaardelijk deel gevangenisstraf en een taakstraf. Een aanvullende taakstraf wordt slechts in een klein aantal zaken geëist (7 procent), terwijl deze in driekwart van de zaken wordt opgelegd (76 procent). Rechters die

één dag gevangenisstraf opleggen, doen dat vrijwel zeker om te voldoen aan de regels met betrekking tot het taakstrafverbod. Seksueel misbruik met een 16- of 17-jarige tegen betaling kent een eigen strafvorderingsrichtlijn. In de richtlijn wordt als strafbandbreedte voor betaalde ontuchtige handelingen waarbij *geen* sprake is van binnendringen 1 tot 6 maanden gevangenisstraf genoemd. In bijna alle bestudeerde zaken binnen deze categorie eist de officier van justitie een straf die binnen de bandbreedte ligt. Indien wel sprake is van oraal, vaginaal of anaal binnendringen, is de in de richtlijn genoemde strafbandbreedte 6 tot 15 maanden gevangenisstraf. In 75 procent van de zaken waarin daarvan sprake is, wordt een straf geëist die lager is dan de bandbreedte; in de overige 25 procent van de zaken wordt een straf binnen de bandbreedte geëist.

Conclusies

Seksueel misbruik met minderjarigen is een bijzonder ernstig feit, waarvan slachtoffers ingrijpende en vaak langdurige gevolgen ervaren. Dit onderzoek laat zien dat geëiste en opgelegde straffen inzake seksueel misbruik met minderjarigen vaak lager zijn dan op basis van de strafvorderingsrichtlijnen kan worden verwacht, ook als in een zaak sprake is van meerdere strafverzwarende omstandigheden. Hoewel deze conclusie in het algemeen geldt voor seksueel misbruik met minderjarigen, geldt deze des te sterker voor jeugdprostitutie, waarbij sprake is van een veel mildere strafvordering en strafoplegging dan vastgelegd in de strafvorderingsrichtlijnen. In sommige Europese landen worden voor seksueel misbruik met minderjarigen hogere gevangenisstraffen opgelegd dan in Nederland, met de belangrijke kanttekening dat in die landen het algemene strafklimaat soms ook strenger lijkt te zijn. Het is belangrijk te benadrukken dat in dit onderzoek *niet* de effectiviteit van de straffen is onderzocht, en dat op basis van dit onderzoek dus niets kan worden gezegd over wat – met het oog op bijvoorbeeld recidivebeperking – een passende straf of interventie is voor dergelijke delicten.